

ELXAN BABAYEV - 70

Pərvin SƏFƏRLİ

2/79 2019 MUSİQİ DÜNYASI

Görkəmli incəsənət xadimi Elxan Babayev ifaçı, musiqişünas-alim, pedaqoq və publisist kimi Azərbaycan musiqi mədəniyyətində və təhsilində özünəməxsus yer tutur. Onun elmi və əməli fəaliyyəti musiqi sənətinin, xüsusilə də muğamsənətinin elminin əhəmiyyətli inkişaf mərhələlərindən biridir. E. Babayev çalışdığı hər bir sahədə, istər musiqişünaslıq və ifaçılıq, istərsə də pedaqoji və publisistika sahəsində progressiv addımlar atmışdır. Mədəniyyətimizin daim keşiyində duran E. Babayev həm də istedadlı musiqiçi nəslinin - ifaçı və musiqişünasların yetişməsinə böyük rol oynamışdır.

Bütün varlığı ilə musiqiyə, şeirə, sənətə, xüsusilə də muğama bağlı idi, Elxan müəllim. Əlbəttə bu sevginin, vurğunluğun dərin və sağlam kökləri vardır. Bu, ilk növbədə onun ailəsi idi.....

E. Babayev 1948-ci ildə Bakıda Əlisəttar Babayevin ailəsində dünyaya göz açmışdır. Sənət camiasında kifayət qədər tanınan və böyük hörmətlə anılan Əlisəttar Babayev bir çox xanəndənin sənətə gəlməsinə yardımçı olmuşdur. Onun sənətə, muğama, qəzələ olan sevgisi hüdudsuz idi. Evləri Ustad xanəndələrin söz, muğam məclislərinə çox şahidlik etmişdir. Belə bir ortam və atasına olan dərin sevgi, hörmət onun musiqi dünyasına daxil olması üçün yetərli oldu. Bundan sonra

onun böyük əzm və şövqlə həyata keçirdiyi təhsil və peşəkar fəaliyyəti başladı.

E. Babayev Bülbül adına orta ixtisas musiqi məktəbini də, Konservatoriyayı da (İfaçı və Musiqi tarixi və nəzəriyyəsi fakültələri üzrə) fərqlənmə diplomu ilə bitirdi. Onda olan ciddi intizam və dərin zəka həyat yolunda böyük müvəffəqiyyətlərə yol açdı. Uğurlu elmin, fəaliyyətin pillələrində addımladı. 1978-ci ildən Konservatoriyanın Nəfəs və zərb alətləri kafedrasında müəllim kimi fəaliyyətə başlayan E. Babayev bir qədər sonra fakültənin müdiri vəzifəsinə təyin olundu. 1993-cü ildən ömrünün sonuna qədər isə Konservatoriyanın prorektoru vəzifəsində çalışdı. O, musiqişünaslıq elminin inkişafına güclü təkan verən namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının, elmi monoqrafiyaların, polemik məqalələrin, çıxışların, bir-birindən maraqlı radio verilişləri və əsaslı təlim-tədris proyektlərinin müəllifi idi. Ömrü vafa etsəydi hələ çox sayda ideyalarını, elmi araşdırmalarını təqdim edəcəkdi. 54 yaşında - bəlkə də ömrünün ən məhsuldar çağında aramızdan ayrıldı. Mələmür ki, E. Babayevin nəzərdə tutduğu, həllinə çalışdığı, həyata keçirmək istədiyi ideyaların, proyektlərin əlyazmaları durur. Bütün bu ideya və təkliflər isə üzə çıxaraq həllini gözləyir.

E. Babayevin musiqişünas kimi fəaliyyəti Azərbaycan musiqi fikri tarixində dərin iz qoymuşdur və muğamsənətinin inkişafı üçün böyük əhəmiyyətə malikdir. O, 70-ci illərdə elmi yaradıcılığa qədəm qoydu. Müasir Azərbaycan musiqişünaslığı tədqiqatçı qarşısında özünün tədqiqatını gözləyən bir çox ümdə məsələlər qoymuşdu. Musiqi mədəniyyətimizin bir çox sahələri - ifaçılıq, xalq yaradıcılığı, bəstəkar yaradıcılığı geniş tədqiqat obyektinə çevrilmişdir. Bu tədqiqat obyektlərinin arasında muğamın - Böyük Şərq dünyasının əzəmətli abidəsinin tədqiqatı isə xüsusi yer tuturdu. Müasir musiqişünaslıq elminin banisi Üzeyir Hacıbəyli azərbaycan musiqisinin fundamental tədqiqatını yaratmaqla ilk olaraq öz sözünü dedi və xalq musiqisinin, o cümlədən muğamın sonrakı elmi-nəzəri mövcudiyəti üçün geniş üfüqlər açdı. E. Babayev də böyük alimin layiqli davamçısı oldu. Azərbaycan muğamı, onun ritmikası və intonasiya problemləri alimin elmi yaradıcılığının aparıcı, əsas mövzusunə çevrildi.

O, ilk olaraq görkəmli rus musiqişünas alim, ritmika sahəsində kifayət qədər sanballı elmi əsərlərin müəllifi olan V. Xolopovanın rəhbərliyi ilə "Azərbaycan muğamlarının ritmikası" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını yazdı və Moskva Dövlət Konservatoriyasında uğurla müdafiə etdi.

1991-ci ildə E. Babayev mötəbər bir müsabiqənin - Musiqişünasların Boris Asafyev adına Beynəlxalq müsabiqəsinin laureatı oldu. "Ритмика азербайджан-

ского дестяка" (Bakı, İşıq nəşriyyatı, 1990) kitabı alimə bu şərəfli adı qazandırmışdır. Bu, Azərbaycan musiqi elminin qələbəsi demək idi. Sonradan müsabiqəyə Azərbaycandan müxtəlif elmi işlər də təqdim olundu. Lakin E. Babayev müsabiqənin yeganə azərbaycanlı laureatı olaraq qaldı.

Ritmikanın intonasiyayaradıcı faktorunu əsas götürən musiqişünas bu sahədə davam edərek intonasiyaya doğru araşdırma istiqamətinə qədəm qoydu. Çünki ritm artıq bir intonasiya kimi tədqiqatçının qarşısında özünü bəyan etdi. Bu tədqiqatın nəticəsi olaraq 1994-ci ildə "Azərbaycan muğam dəstgahlarının ritmintonasiya problemləri" monoqrafiyası ərsəyə gəldi. Sonradan alim, intonasiyalaşma prosesində ritmlə yanaşı əsas rol oynayan digər ifadə kateqoriyalarının da - melodiya, lad, tembrin intonasiya yaratma özəlliklərindən çıxış edərək bütünlüklə intonasiya problemlərini araşdırmağa qarşısına məqsəd qoyur. E. Babayev qeyd edir: "Intonasiyanın kökləri musiqinin bütün amillərində - metroritmde, melodik hərəkətdə, tembr səsləşmələrində, lad ahəngində və ayrı-ayrı icraçıların ifadə tərzində təzahür edir." (E. Babayev "Azərbaycan muğamının nəzəri əsasları" 2018; səh. 158) Beləliklə musiqişünas intonasiyanın mümkün qədər bütün məlum mənbələrini araşdıraraq 1996-cı ildə "Şifahi ənənəli Azərbaycan musiqisində intonasiya problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını uğurla müdafiə edir.

E. Babayevi haqlı olaraq B. Asafyevin - Rus musiqişünaslığında əsərlərində fundamental intonasiya nəzəriyyəsinin əsasını qoyan musiqişünas alimin bir növ davamçısı və muğamın intonasiya problemlərini işıq salan ilk tədqiqatçı alimlərindən birini kimi qiymətləndirə bilərik.

Musiqişünas-alimin elmi yaradıcılığında böyük nəzəri, tarixi, ədəbi irsin ciddi tədqiqi, geniş araşdırma arealı diqqətdən kənar qala bilməz. Orta əsrlərdən başlayaraq Şərqi böyük mətəfəkkirləri - Əl Fərabi, Səfiəddin Urməvi, Qütbəddin Mahmud Şirazi, Əbdülqadir Marağai, Əbdürrəhman Cami, Dərviş Əlinin elm üçün dəyərlənən risalələri, Ü. Hacıbəylinin külliyyatı, R. Zöhrabovun muğamın nəzəriyyəsi, Əkrəm Cəfərin Ərəzun nəzəri əsasları, rus musiqişünaslıq məktəbinin nailiyyətləri, o cümlədən, V. Xolopova və M. Q. Xarlapın musiqi ritmikasının nəzəriyyə və metodologiyası, B. Asafyevin elmi irsi, rus etnomusiqişünas və şərqşünas alimlərinin - A. A. Semenov, T. I. Solomonova, N. F. Tiflikidinin şərq-türk musiqi yaradıcılığı sahəsindəki araşdırmaları və təqdim etdikləri nəzəri-metodoloji biliklər E. Babayevin yaradıcılıq və təfəkkür süzgecindən keçərək dərin və sanballı elmi işin yaranmasını təmin etdi. Bu elmi yaradıcılığa Şərq və Qərb musiqişünaslıq elminin qarşılıqlı əlaqəsi kontekstində baxsaq yəqin ki, səhv etmərik.

Bildiyimiz kimi, elmi tədqiqatların ən dəyərlisi, əhəmiyyətli, aktual tərəfi burada tədqiq olunan mövzunun elmi-nəzəri və ya tarixi-fəlsəfi sistemləşdirmələr, təsnifatlar fonunda təqdim olunmasıdır. Sistemləşmə tədqiq olunan mövcud elmi sahənin yeni mərhələyə keçməsinə güclü təkan verir və onun sonrakı

inkişafını şərtləndirir. Bu baxış açısında Elxan Babayevin elmi irsi böyük dəyər kəsb edir. O, öz adını "Sistemçilik məktəbi"nin banisi Səfiəddin Urməvi və onun davamçıları - Marağai, Cami, Üzeyir Hacıbəyli, R. Zöhrabov, M. S. İsmayilov və s. alimləri adı ilə yanaşı qoydu.

E. Babayevin elmi tədqiqatı muğam ifaçılığının problemlərinə də işıq salmışdır. İşin ayrıca bir bölümündə bir sıra məsələlər - qəzələrin seçilməsi, musiqi ilə poetik mətnin uzlaşması və s. məsələlər tədqiq olunur. İş bir növ xanəndələr üçün yeni-yeni qəzələ seçilməsi sahəsində yardımçı vəsaitdir. Çünki muğama yeni qəzələlərin təqdim olunma çətinliyi muğamda eyni qəzələlərin təkrar-təkrar oxunmasına gətirib çıxarır. Bu da əruz nəzəriyyəsi haqqında biliklərin səthliliyi, bəhrələri muğam monodiyasına uyğunlaşdırma bilməməkdən irəlilən gələn problemlərdir. E. Babayev isə öz işində muğam monodiyası üçün tətbiq oluna biləcək əruz bəhrələrini göstərir və onun nəzəri əsaslarını açıqlayır.

E. Babayev Azərbaycan musiqişünaslığında vacib, əhəmiyyətli bir sahənin - muğamsənətinin inkişafına formalaşmasına və inkişafına təkan verdi. Lakin təəssüflər olsun ki, onun irəli sürdüyü dəyərləri, işlənməsi vacib olan, kifayət qədər sanballı və perspektivə malik nəzəri müddəalar elmdə özünün sonrakı inkişafını tapmadı. Bir çox muğam tədqiqatçıların əsərlərində, məqalələrində çox az, bəzən də heç bir istinada rast gəlmək olmur. Halbuki yetəri qədər dərin nəzəri təhlilləri və sistemləşməni özündə cəmləşdirən bu elmi işi hesab edərdim ki, hər bir muğamsənətin stolüstü kitabı olmalıdır. Əlbəttə bu qədər dərinlərdə "cövlan etmək" hər musiqişünasın işi deyil.

E. Babayev tükenməz elmi fikir və ideyalarla malik idi. Lakin vəfasız ömrü bu ideyaların müddəaları şəklində ortaya çıxmasına və inkişafına mane oldu. Onun elmi işi, ictimai fəaliyyəti demək olar ki, yarıncıq qaldı. Arzu edərdim ki, muğamsənətin inkişaf mərhələsində musiqişünas-alimin təklif etdiyi yollar da nəzərdən qaçırmasın.

Qeyd etmək lazımdır ki, Elxan Babayev elmin çətinliklərinə sinə gərir, dərinliklərə enməkdən çəkinmir, ən dərin qatlara baş vurur, ən kiçik struktura qədər gedərək onun nəzəri əsaslarına təbə etdirir.

Tükenməz enerji, yaradıcılıq eşqi ilə döyünən ürək, yaradan və düşünen insan. O, sözün əsl mənasında yaradıcı biri idi. İllərlə yaşayan dəyərlər, ənənələr yaratmağa çalışdı. İstər elmdə, istər sənətdə, cəmiyyətdə, istərsə də ailədə və məişətdə..... Hətta ətrafında olan insanları yaradıcılığa dəvət edir, onları həyat səviyyəsindən sakral əlamət- ideyalar, mənalara, obrazlar aləminə, böyük tədqiqatçı dünyasına dəvət edirdi. Çünki yaradıcılıq onun üçün həyatın mənası, insanı ucaldan bir fenomen idi.

Düşüncəsi heç bir çərçivəyə sığmırdı. Ənənələrə dərinlərdən, qırılmaz tellərlə bağlı, eyni zamanda müasirliyin, yeniliyin qarşısı idi. Qəliblər, standartları sındırmaq, stereotiplərdən imtina etmək, yenilənmək, yenilənmək.... Daim çəvik, əməli, praqmatik düşüncə sərgiləyirdi.

MUSİQİ DÜNYASI 2/79 2019

Musiqi təhsilini lokal deyil, dünya musiqi mədəniyyəti və təhsil kontekstində qurmağı təklif edirdi. Dünyanın öndə gedən təhsil müəssisələrinin təcrübə metodlarından istifadəni, o cümlədən tələbələrin bilik səviyyəsinin yoxlanılmasında bir sıra metodlardan istifadə təkliflərini irəli sürür, hər bir təşəbbüs, yeniliyi dəstəkləyirdi. O, təlim və təhsil formalarının daim zənginləşdirilməsinin tərəfdarı olaraq qeyd edirdi ki, gəmetliklik şəraitində, yeniliyin dövrüyyəyə girməməsi fonunda hansı musiqişünas, hansı dünya səviyyəli ifaçının yetişməsində, formalaşmasında söhbət gedə bilər ki.... Bir sözlə təhsildə reformasiya E.Babayevin pedaqoq və inzibati fəaliyyətinin ana xəttidir desək yanlışdır.

E.Babayev prorektorluq fəaliyyətinə 90-cı illərdə Azərbaycanın gərgin, ziddiyyətli ictimai-siyasi dövründə başlamışdır. Təhsildə kəskin reformalar aparılırdı. Yeni tədris formasıyasına keçid, tədris prosesinin yenidən qurulması asan deyildi. Buna uyğun tədris proqramlarının hazırlanması, yeni ideya və təşəbbüslər tələb olunurdu. Elxan müəllim bunun öhdəsindən gəlir, keyfiyyətə xidmət edən yeni proyektlər təklif edirdi. 1992-ci ildən Fikrət Əmirov adına Nəfəs və Zərb alətləri ifaçılarının Respublika müsabiqəsi onun ən uğurlu təşəbbüslərindən oldu. E.Babayevin bir çox tələbəsi bu və digər müsabiqələrin laureatı adına layiq görülürdülər. Onlardan bir neçəsi hal-hazırda dünyanın müxtəlif ölkələrinin musiqi kollektivlərində fəaliyyət göstərirlər.

Terminoloji dilin sistemləşdirilməsi isə onun arzusu idi. Ömrünün son günlərində, xəstə yatağında bir məqalə üzərində işləyərək bir çox maraqlı təklif irəli sürmüşdü. Bəzi alətlərin - skripka, qoboy, trubanın adının orijinalda olduğu kimi istifadə olunmasını təklif edirdi. E.Babayev yazır: "Bütün dünyada violino deyilən musiqi aləti, rus dilində skripka adlanır. Belə gözəl, ecazkar səsi olan alətin nevasını qapı cınlısına bənzətmək rəvamıdır. Axı Üzeyir bəy məqalələrində bu aləti violon adlandırdı. Bütün dünyada, Şərqdə və Qərbdə ona violino deyildiyi halda biz niyə skripka deyirik?" (E.Babayev. "Azərbaycan dilində musiqişünaslıq terminlərinin mövcud vəziyyəti haqqında" məqalə) Üzeyirbəysayağı deyilən fikirlər haqlı irad idi, əlbəttə. Xoş halımıza ki, Elxan müəllimin bu arzularının bir qismi çin oldu.

Bir müşkülə də çox həssaslıqla yanaşmışdı, ələ bil onun acı nəticə verə biləcəyini duymuşdu. Efirimiz, orada səslənən bayağı mahnılar, həvəskar bəstəkarların meydanı. Elxan Babayev bu məsələni 17 il əvvəl səsləndirmişdir və inanırdı ki, bu, azərbaycan mahnısı üçün keçid dövrüdür, tezliklə hər şey düzələcək.

Təəssüf ki, Elxan müəllim yanlışdı. Efir günü gündən bayağı mahnıların, həvəskar bəstəkarların, özünə ifaçı deyənlərin, duzsuz, lüzumsuz verilişlərin daha artıq basqısına məruz qaldı. Bu, artıq keçid dövrü deyil. Sanki həmin kanalların rəhbərlikləri sırf Azərbaycan mədəniyyətinə zərbə vurmaqdan ötrü orada oturublar. Əcəba, Elxan müəllim bu vəziyyəti görəydü görün nə deyərdi.....

Axı E. Babayev özü də Azərbaycan Dövlət Radiosunda, çalışmış, "Azərbaycan musiqisi" şöbəsinin

müdiri olmuş, böyük əks-səda doğuran "Muğam" radio jurnalını hazırlamışdır. O, bu işlərin hansı meyarlara əsasən görüldüyünü yaxşı bilirdi.

Elxan Babayevin yaradıcılıq yolu bir neçə tarixi mərhələyə- Azərbaycanın həm SSRİ imperiyasının tərkibində olduğu dönmə, həm müstəqillik dönməsinə, həm də bu iki tarixin toqquşduğu gərgin keçid dövrünə təsadüf edir. Hər bir dönmənin çətinlikləri, ağrı-acısı oldu. Azərbaycan musiqisi, mədəniyyəti də haldan-hala düşdü. SSRİ zamanında dəmir barmalıqlar arasında qalan musiqi mədəniyyətimiz müstəqillik dövründə Elxan müəllimin təbirincə desək dəmir çərçivədən çıxdı. Bəli, musiqimiz, musiqişünaslıq elmimiz geniş mənada dünyaya yol açdı. Bax bu vacib prosesdə Elxan müəllim öz həmkarları ilə birlikdə bu çətin və məsuliyyətli işin öhdəsindən layiqincə gəldilər.

O, Amerika və Almaniyaya səfər edir. 1996-cı ildə Kölnə, Musiqi Akademiyasında, 1998-ci ildə ABŞ-da Miçigan Universitetində, Eydrak kollecində, dəfələrlə Tehran Universitetinin böyük salonlarında, eləcə də "Sura" Univesitetində məruzələrlə çıxış edir. E.Babayevin "Bizim əsr" qəzetinə verdiyi müsahibəsində azərbaycan musiqisinin o dövrdəki vəziyyəti haqqında danışır: "Amerika ziyalıları Azərbaycan adında bir dövlətin varlığından xəbərsizdir. Mən özümə kompakt diskler, o cümlədən, F.Əmirovun "Kürd Ovşarı" əsərini də aparmışdım. Sonra ələ oldu ki, universitetin tələbələri kompakt disk köçürmək üçün növbəyə dayandılar. Fərhad Bədəlbəyli danışır ki, Paris Konservatoriyasında olanda Qara Qarayevin əsərlərini rektora göstərdim. Rəktor çox təəccübləndi ki, necə ola bilər ki, bu ölkədə belə bir musiqi mədəniyyəti olsun və ondan uzaqda olmayan Fransa bundan xəbər tutmasın." ("Bizim əsr" qəzeti, 27 may, 2000-ci il)

Elxan Babayevin musiqi mədəniyyətimizin inkişafı və təbliği üçün gördüyü işlər, çoxşaxəli fəaliyyəti danılmazdır və böyük əhəmiyyət kəsb edir. Əlbəttə, Elxan müəllimin elmi-yaradıcılıq, təbliği fəaliyyəti bunlarla bitmir. Onun elmi, ictimai həyatının bir çox məqamları var ki, bunlar üzə çıxmalı, işlənməli və musiqi ictimaiyyətinə təqdim olunmalıdır. Musiqi mədəniyyətimiz görkəmli xadim E.Babayevin simasında layiqli və sədaqət dostunu, xoş simalı müdrik alimini unutmamalıdır.

Albomda hər şey yeni və qeyri-adi idi: harmoniya, ritm, fortepiano üslub və proqramlı məzmunu. Bu pyeslərdə Şuman uşaqların daxili dünyasını, onların maraqlarını və təəssüratlarını, sevinc və kədərlerini təcəssüm etdirmişdir. O, uşaq təbiətini ele incəliklə hiss edirdi ki, öz musiqisində də həyatı mehız uşaqların anlayış və qavrayışın nöqtəyi-nəzərindən əks etdirir. O, öz övladları ilə də zaman keçirməyi, onlara kitab oxumağı, hekayələr danışmağı və onlar üçün pianoda ifa etməyi çox sevirdi. Əgər atalığın ona verdiyi sevinc onun musiqisində öz əksini tapmasaydı bu çox qəribə olardı. O deyirdi: "Uşaqlar - yer üzündəki ən böyük gözəllikdir".

Albomun yaranmasına səbəb də elə onun sevimli olan böyük qızının ad günü olmuşdur. O zaman qızının 7 yaşı tamam olurdu. Dəftərin ilk səhifəsində qeyd olunurdu: "Marixenin 7 yaşı münasibəti ilə atası tərəfindən yazılmış fortepiano üçün pyeslər. 01 sentyabr 1848-ci il". Daha sonra isə Mariya atasının ad günü üçün hədiyyə kimi onun "Ən kiçiklər üçün" adlanan pyesini müstəqil şəkildə öyrəniş ifa etmişdir. Bu pyes albomun ilk variantına daxil olsa da, növbəti nəşrlərdə yer almamışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Şuman 2 gün ərzində qızı üçün artıq 8 pyes bəstələmişdi. Artıq Şuman işinin bitdiyini bildirsə də, işi ilə ilhamlanmış bəstəkar pyeslər yazmağa davam edir və gündən güne yeni əsərlər ərsəyə gəlir. Albomun ilk nümunəsinə digər bəstəkarların miniatürləri də daxil edilmişdir. Baxın kiçik pyesi (sol major partitısından menuet), "Hendelin mövzusu" ("Qarmoničeskiy kuzneü" variyasiyasından), "Bethovenin tanınmış melodiyası" (9-cu simfoniyadan "Sevinçə doğru oda"sının mövzusu), Şubertin Lendleri ("Alman rəqsləri"ndən 14-cü nömrə).

Albomda hər yaşda uşaqlar üçün pyeslərə rast gəlmək olar. Bununla da bəstəkar uşaqları sadə və yüngül pyeslərlə tərbiyə edərək, onları məzmun və forma cəhətdən nisbətən mürəkkəb əsərlərə hazırlayırdı. Albom özü iki hissəyə bölünür: kiçik yaşlılar üçün və böyük yaşlılar üçün pyeslər. Albomda hər bir pyesin musiqisi adı ilə vəhdət təşkil edir.

Ümumiyyətlə bəstəkar hesab edirdi ki, pyesin adı ifaçıya onun məzmununu açıq və onun təxəyyülünü lazımi istiqamətə yönləndirir. Məsələn: "Marş" adlı pyesdə biz kiçik əsgərlərin gümrah addımlarını eşidirik. "Cəsur atlı"da musiqi bizə öz zirkəliyinə sevinən balaca atlının şücaətini göstərir. "İşdən qayıdan şən kəndli" pyesi haqqında onu demək olar ki, bu pyes uşaqlar tərəfindən xüsusən çox sevilir. Görünür öz şən mahnisini oxuya-oxuya evinə qayıdan yorulmaz kəndlinin obrazını tam olaraq açan bu parlaq musiqi onları cəlb edir. "Xatirə" adlanan digər bir pyes isə F.Mendelsonun ölümünün il dönümü münasibəti ilə yazılmışdır və burada onun "Sözsüz mahnılar" məcmuəsi ilə yaxınlıq hiss olunur. Albomda təbiət mənzərələrinə də rast gəlinir. Məsələn: "Səhər gəzintisi", "Qış" belə pyeslərdəndir. Birinci pyesdə musiqi öz işıqlı xarakteri ilə səhər mənzərəsinə əks etdirir. "Qış" da isə, musiqi quru, sərt havanı və bu mövsümdəki təbiəti əks etdirir. Lakin mövsümün gözəlliyini arıran, hərdən yer üzünə düşən günəş

şualan kimi pyes də nikbin notlarla bitir.

Şuman albomun ilk nəşrində buraya məşhur ədəbi əsər olan "Musiqiçilər üçün çox mühüm qaydalar" adlı yazısını da əlavə etmişdir. Onlardan bəziləri ilə sizi tanış edək:

• Ən vacib şərt eşitmə qabiliyyətinin inkişafıdır. Erkən yaşlardan tonallıqlan və ayrı-ayrı səsləri tanımağa çalış. Diqqətlə qulaq as, gör zəng, pəncərə şüşəsi, qu quşu hansı səsləri çıxarır.

• Səylə, qamma və barmaqlar üçün digər məşğələlər çal. Lakin sadəcə onları çalmaqla hər şeyi əldə edə biləcəklərini düşünən və ömürlərinin axırına kimi sadəcə texniki məşğələlər çalan insanlar var. Onlar yanılırlar. Bu hərəkət əlifbanı hər gün təkrarlamaqla sadəcə onu daha tez-tez deməyə çalışmağa bərabər bir hərəkətdir. Öz vaxtından faydalı şəkildə istifadə et. "Lal klaviatura" ixtira olunub. Onda çal və orun gərəksizliyindən tam əmin ol. Laldan danışmağı öyrənmək mümkün deyil.

• Qeyd etmək lazımdır ki, "lal klaviatura" (alm. Stummes Klavier) pianoçuların barmaqlarını səssiz şəkildə məşq etdirə biləcəkləri qurğu idi. O, təxminən 2 oktava, 2 oktava yarım həcmində olurdu. XIX əsrdə virtuoza pianoçular bu qurğudan müxtəlif şəhərlərə qastrol səfərləri zamanı istifadə edirdilər. Qurğuda klavişlər onlara bərkidilən yayların sayəsində hərəkət edirdi. O dövrün görkəmli musiqiçiləri qurğunu müsbət qiymətləndirənlər və onun əleyhinə çıxanlar olaraq iki hissəyə ayrılırdılar. Gördüyümüz kimi R.Şuman da həmişə qurğunun əleyhinə çıxanlar arasında idi.

• Ritmik çal! Bezi virtuoza ifaçıların ifası sərxoş insanın yerinə bənzəyir. Onlardan nümunə götürmə! Harmoniyanın əsas qaydalarını mümkün qədər tez öyrənməyə çalış!

• Sözlərdən qorxma: nəzəriyyə, fasiləsiz bas, kontrapunkt və s. Əgər sən onları məhriban qarşılasan onlar da sənə eyni münasibəti göstərəcəklər.

• Heç vaxt klaviaturanı dinqıldatma, əsəri yanda qoyma, pyesi əvvəldən axıra kimi həvəslə və üreklə ifa et.

• Tempi geri çəkmək və irəli qaçmaq - eyni dərəcədə böyük səhvlərdir.

• Yüngül pyesləri gözəl çalmağa çalış. Bu, çətin pyesləri orta səviyyədə ifa etməkdən yaxşıdır.

• Həmişə öz alətinin kökünü düzgünlüyünə diqqət et.

• Təkcə barmaqların pyesə hakim olmağı kifayət deyil. Sən alətin köməyi olmadan ifa etdiyin pyesi oxumağı da bacarmalısən. Çalış təkcə melodiyanı deyil, harmoniyanı da yadında saxlayasan.

• Özünü elə inkişaf etdirməlisən ki, musiqini alətin köməyi olmadan, sadəcə gözəlnotla nota baxaraq oxuya biləsən.

• İfa zamanı kimin sənə qulaq asdığı sənə narahat etməməlidir.

• Hər zaman elə ifa et sanki sənə bu sənətin ustası qulaq asır.

• Əgər sən bu günlük məşqini yetəri qədər etməsən və yorulmusansa, onda özünü daha çox məşqə məcbur etmə. Daha yaxşı olar istirahət edəsən.

• Bir qədər böyüdükdən sonra dəbdə olan heç nəyi ifa etmə. Vaxtın çox dəyərlidir. Yer üzündəki bütün yaxşı məvhumlarla tanış olmaq üçün isə bizə yüz insan ömrü lazımdır.

• Səylə, böyük ustaların fuqalarını ifa et. Xüsusən də I.S.Baxın "Yaxşı Temperasiyalı Klavir" məcmuəsi sənəin ən zəruri qidan olmalıdır.

• Orqanda məşq etmək şansını əldən vermə. Onun qədər ifadakı səliqəsizliyə görə insanı cəzalandırın ikinci bir alət yoxdur.

• Yaxşı operaya qulaq asmaq şansını heç vaxt qaçırma.

• Xorda, xüsusən də orta səsləri oxumağa səy göstər. Beləliklə sən özündə musiqi qabiliyyətinin inkişaf etdirmiş olarsan.

ƏDƏBİYYAT

1. <<https://infourok.ru/rshuman-albom-dlya-yunoshestva-1873579.html>>
2. <<https://musicseasons.org/shuman-albom-dlya-yunoshestva/>>
3. <<https://nsportal.ru/npo-spo/kultura-i-iskusstvo/library/2014/08/09/metodicheskaya-rabota-tema-muzykalno-pedagogicheskiiy>>
4. <https://studopedia.ru/14_13500_analiz-alboma-dlya-yunoshestva-shumana.html>
5. <<https://www.mmv.ru/gootenberg/schumann/schumann.htm>>

Məqalə R.Şumanın "Gənclik albomu" məcmuəsinə həsr olunub. Burada əvvəlcə onun yaradıcılıq yolu haqqında qısa məlumat verilir. Onun fortepiano musiqisindəki yenilikləri diqqətə çatdırılır. Daha sonra məcmuəyə daxil olan pyeslər qısa şəkildə analiz edilir və onların kiçik pianoçuların gələcək inkişafındakı rolu vurğulanır. **Açar sözlər:** R.Şuman, "Gənclik albomu", məcmuə, fortepiano, uşaq musiqisi.

Настоящая статья посвящена сборнику «Альбом для юношество» Р.Шумана. Вначале вкратце дается информация о его творческом пути. Доводиться до внимание его новаторство в фортепианной музыке. Далее анализируются пьесы входящие в альбом и подчеркиваются их роль в развитии юных пианистов. **Ключевые слова:** Р.Шуман, «Альбом для юношество», сборник, фортепиано, детская музыка.

The present article was dedicated to the "Album for the Young" by R.Schumann. At first, there was given information about his creative work, brought to the attention his innovative work in piano music. Also there were discussed pieces and emphasizes their role in the growth of young pianists.

Key words: R.Schumann, "Album for the Young", collection, piano, music for the young.